

ultuurcoaches brengen kunst en cultuur naar klas en verzorgings- huis in plaats van andersom

In krimpregio's draaien ze het gewoon om

Het is 13 juli 2018 en de grote zaal van theater Geert Teis in Stadskanaal zit bomvol. De 628 rode stoelen zijn bezet door ouders, opa's en oma's van de leerlingen van basisschool De Poolster in Nieuw-Buinen, een dorp vlakbij. Op het toneel schitteren leerlingen samen met leden van opera-ensemble Frizzare Roderwolde in de opera 'De Mikado'. "Door veel partijen samen te brengen, hebben we dit ambitieuze project voor elkaar gekregen", zegt cultuurcoach Jacolien Quarré.

 TESSA DE WEKKER

Ze glimlacht als ze denkt aan die dag. "De meeste kinderen en ouders waren nog nooit in een theater geweest. Die ervaring neemt niemand hen meer af. Het begon met het idee van het operagezelschap om een les over opera te geven op de school. Maar De Mikado is zoveel meer geworden dan dat [zie kader, red.]", vertelt ze trots.

Quarré is cultuurcoach in de gemeente Borger-Odoorn in Drenthe. De gemeente heeft ruim 25.000 inwoners en bestaat uit 25 dorpskernen. De grootste is Nieuw-

Buinen met bijna vijfduizend inwoners. De kleinste is Ellertshaar (29 inwoners). "Het is een uitgestrekt landelijk gebied. Er zijn best veel voorzieningen, maar die zijn versnipperd. De gemeente heeft mij in 2015 gevraagd om de partijen op gebied van kunst, cultuur en educatie met elkaar te verbinden."

Netwerken

Haar collega Floor Haanstra knikt. Zij is cultuurcoach in drie Groningse gemeenten: Veendam, Pekela en Oldambt. Ook Oldambt

Floor Haanstra.

Jacolien Quarre.

566 fte aan cultuurcoaches

In Nederland zijn voor 566 fte aan cultuurcoaches actief. Zij zijn in dienst van gemeenten, culturele instellingen, bibliotheken of welzijnsorganisaties. Het rijk en de gemeenten financieren de cultuurcoach. Sinds 1 januari 2019 is er meer budget beschikbaar gekomen en zijn de doelstellingen van de cultuurcoach verbreed. Naast het onderwijs wordt de inzet verbreed naar zorg, welzijn en het mbo.

Een leven lang sporten en bewegen en de deelname aan cultuur mogelijk maken voor iedereen, dat is een van de nieuwe doelstellingen. Daarnaast komt de nadruk te liggen op het tot stand brengen van lokale verbindingen en het uitbouwen en duurzaam sterker maken van de sport-, beweeg- en cultuur aanbieders.

Net als in de sport bestaan cultuurcoaches sinds 2008 toen de 'Impuls brede scholen sport en cultuur' van start ging. De ministeries van VWS, OCW en SZW (sinds 2019) stelden middels de regeling geld beschikbaar voor gemeenten om combinatiefunctionarissen aan te stellen. Het LKCA, Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst, ondersteunt de combinatiefunctionarissen cultuur.

bestaat naast een grotere kern uit kleine dorpen en kernen. "Ik werk in eerste instantie voor het basisonderwijs. Mijn taak is om de 23 basisscholen en de leerkrachten te informeren wat er allemaal te doen is op het gebied van kunst- en cultuuronderwijs." Dat is veel. De vier gemeenten waar Quarré en Haanstra werken kennen kwvcv-muntenaarscollectieven, theaters, musea, historische verenigingen, het Hunebedcentrum, muziekverenigingen en nog veel meer. "Dat aanbod moeten we als cultuurcoaches op het netvlies zien te krijgen van de leerkrachten. Wij willen de lokale kunst- en cultuurwereld dichterbij de kinderen en leerkrachten brengen. Dit lukt steeds beter."

Het belangrijkste woord daarin is netwerken. Beiden hebben een netwerk opgericht met daarin onderwijsinstellingen, muziekverenigingen, kunstenaars, lokale (horeca)onderne-

mers en nog veel meer partijen die iets met kunst, cultuur of erfgoed te maken hebben. Quarré: "We hebben twee keer per jaar een netwerkbijeenkomst. Daaruit ontstaan ontzettend leuke initiatieven tussen verschillende culturele partijen. Als cultuurcoach bied ik de ondersteuning die nodig is. Ik kan helpen een subsidie aan te vragen of contact te leggen met andere organisaties."

Krimpregio

Haanstra en Quarré werken in een landelijk gebied met sociale uitdagingen. De dorpen zijn voor een groot deel voormalige veenkolonien, die ontstonden doordat arbeiders naar een gebied werden gehaald waar hoogveen werd afgegraven voor de productie van turf. Al sinds het ontstaan van de veenkolonien was er veel sociale ongelijkheid, tussen veenbazen, boeren, veenarbeiders en

“Kunst is een middel om mensen met elkaar in contact te brengen en van elkaar te leren”

– Jacolien Quarré

rijk om activiteiten en lessen dicht bij school te organiseren. Het liefst in de school of het eigen dorp”, zegt Quarré.

Het project ‘Culturele Mobiliteit’ lost een deel van de vervoersproblemen op. Hierin werken culturele en historische instellingen zoals bijvoorbeeld het Drents Museum, Westerbork en het Groninger Museum samen met Kunst en Cultuur om de leerlingen tegen een gereduceerd tarief een excursie aan te bieden. De provincies Drenthe en Groningen en de gemeenten in Groningen financieren mede het busvervoer, waardoor de school grofweg tussen de vijf en zeven euro kwijt is per leerling voor museumbezoek en vervoer samen.

De Rijdende Popschool

Het kan ook andersom. De Rijdende Popschool is een innoverend initiatief dat ontstaan is uit de gedachte om de muziekschool naar de kinderen te brengen in plaats van de kinderen naar de muziekschool. Twee inwoners van het dorp Garmerswolde (vierhonderd inwoners) zijn in 2011 begonnen met muzieklessen voor kinderen in het dorps-huis. Ze kozen voor popmuziek en schaften instrumenten zoals een drumstel en gitaren aan. Al snel bleek in andere dorpen zonder muziekschool dezelfde behoefte en daaruit ontstond de Rijdende Popschool. De instrumenten, versterkers en microfoons worden

scheeps knechten. Bij een deel van de inwoners is armoede nog steeds een probleem. Daarnaast spelen thema's als eenzaamheid en laaggeletterdheid. Haanstra: “Er wonen hier veel mensen die niet met hun kinderen naar het theater of naar een museum gaan. Omdat ze daar het geld of de belangstelling niet voor hebben. Daarom is er vanuit de gemeenten besloten om dat binnen het onderwijs te brengen. Zodat ieder kind hier kennis mee maakt.” “Daarom was De Mikado zo'n mooi project”, voegt Quarré toe. “We organiseerden een opera, maar op de achtergrond speelde zoveel meer. We hebben de productie als middel gebruikt om sociale vraagstukken aan te pakken.”

De regio Zuidoost-Groningen/Noord-Drenthe is een krimpregio. In veel kernen verdwijnen voorzieningen. Dat heeft als resultaat dat inwoners verder moeten reizen om

bij bijvoorbeeld een bioscoop, theater of muziekschool te komen. In de plaats Veendam zelf zijn veel voorzieningen. Aan het Veenkoloniaal Museum is vijftien jaar geleden het Cultuurcentrum Van Beresteyn gebouwd, met daarin een theaterzaal, bibliotheek, foyerpodium, muziek-, dans- en theaterschool en een grand café. Er zit ook een commerciële partij in het gebouw, waardoor het eenvoudiger is de exploitatie rond te krijgen.

Voorzieningen

In de dorpen in de omgeving neemt het aantal voorzieningen juist af omdat ze niet meer te bekostigen zijn. “Voor scholen is het niet eenvoudig om op excursie te gaan. Altijd moet vervoer worden geregeld. Maar ouders kunnen niet altijd rijden. Ze werken of hebben geen auto beschikbaar. En elke keer een bus huren is te duur. Het is daarom belang-

Financiering kunst en cultuur op basisscholen

Elke basisschool krijgt van het rijk 15,22 euro per leerling per schooljaar voor cultuureducatie. Deze subsidie krijgen de scholen via de zogenaamde prestatiebox. Het geld is echter niet geoormd, wat Quarré en Haanstra erg jammer vinden. Scholen kunnen daarvoor het geld ook uitgeven aan andere zaken dan cultuur. Naast de prestatiebox is er voor het basisonderwijs de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Daarvoor konden penvoeders samen met scholen en culturele instellingen een subsidieaanvraag doen. Voor de scholen die Quarré en Haanstra begeleiden, betekent deze regeling zo'n negen euro per leerling per jaar. "Daarnaast stelt de gemeente Oldambt vijf euro per leerling per schooljaar beschikbaar, met de voorwaarde dat dit bedrag in de eigen gemeente wordt uitgegeven", zegt Haanstra.

in een busje geladen en een professionele bandcoach gaat bij de verschillende dorpshuizen en scholen langs voor de lessen. In Oldambt en Pekela bemiddelde Haanstra tussen de Rijdende Popschool, gemeente en de scholen. Op diverse scholen en in dorpshuizen is de Rijdende Popschool actief.

Follow a Muse

Naast de Rijdende Popschool zijn er meer voorbeelden van activiteiten waarbij de cultuurcoaches de kunstenaars, film of theater in de klas halen. Zo wordt er op veel scholen inmiddels gewerkt met de apps van uitgeverij Follow a Muse. "Dat is een landelijk initiatief. Ik sprak de oprichter daarvan op een congres. Zij vertelde dat de meeste gebruikers tot dan toe in de Randstad zaten. Ik heb haar uitgenodigd om te komen praten op een netwerkbijeenkomst in Midwolda en meteen waren veel scholen enthousiast", zegt Haanstra.

Follow a Muse (followamuse.nl) maakt educatieve apps vol interactief materiaal voor op het digibord of de iPad. De initiatiefnemers willen zo veel mogelijk kinderen met kunst en cultuur kennis laten maken. Follow a Muse werkt samen met bijvoorbeeld het Koninklijk Concertgebouw Orkest, het Rijksmuseum van Oudheden en het Nederlands Dans Theater. Haanstra: "Door het gebruik van die apps komen leerlingen in aanraking met deze instellingen en hun aanbod, zonder dat ze zelf naar Amsterdam, Leiden of Rotter-

zaamheid onder ouderen bijvoorbeeld. In het project 'Voor Altijd Jong' gingen ouderen van een verzorgingshuis samen met kinderen van de tegenovergelegen basisschool met kunst aan de slag. Ze schreven samen gedichten. Posters met de gedichten hingen in de etalage van lokale ondernemers.

Op de slotdag van het project legden de ouderen en de kinderen samen de gedichtenroute af. Onderweg lezen kinderen de gedichten voor. Daarna was er een presentatie van de gedichten en muziek in cultuurpodium VanSlag

dam hoeven. Bovendien is het gebruik van de apps voor scholen gratis. We proberen ook weer de samenwerking te zoeken met een lokale dansschool of muziekvereniging voor een praktijkles erbij."

Voor Altijd Jong

De cultuurcoaches zijn een aantal jaar aan de slag in hun gemeenten. Het gaat goed met het cultuuronderwijs in de streek. "Scholen en andere partijen weten elkaar steeds beter te vinden. Er is inmiddels heel veel op het gebied van cultuureducatie en scholen weten na al die jaren steeds beter de weg, ook met de subsidiestromen die er zijn. Wij zijn steeds minder nodig, missie geslaagd", zegt Quarré. Maar dat betekent niet dat het werk van de cultuurcoach erop zit. Net als bij de buurtsportcoaches eerder al het geval was, verschuiven de werkzaamheden naar het sociale domein. Kunst en cultuur worden middelen om sociale vraagstukken aan te pakken. Een-

in Borger. "Voor Altijd Jong is een heel mooi lokaal initiatief van de basisschool en het woonzorgcomplex waarbij kunst een middel is om mensen met elkaar in contact te brengen en van elkaar te leren. Nu cultuureducatie op scholen goed loopt, gaat de aandacht uit naar het inzetten van kunst als middel voor persoonlijke sociale ontwikkeling, taalontwikkeling en sociale cohesie. Het idee is om zang, muziek, literatuur en theater in te zetten voor de ontwikkeling van jong en oud en het versterken van de gemeenschap", zegt Quarré.

Verbinden

Inmiddels vindt Voor Altijd Jong op nog twee scholen plaats en werkt Quarré samen met de sociale (wijk)teams, welzijnsorganisatie Andes en combicoaches sport om diverse culturele activiteiten voor jongeren tot stand te laten komen.

Ook Haanstra merkt een verschuiving naar het sociale domein. "Het LKCA, Landelijk

“Door het gebruik van apps komen leerlingen in aanraking met deze instellingen en hun aanbod”

– Floor Haanstra

Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst, is bezig met een herijking van de functie van cultuurcoach. Juist met het oog op die sociale component. Jacolien en ik zijn betrokken bij dit proces.”

Of ze nu werken voor het onderwijs of in het sociale domein, één ding zal niet veranderen. De taak van Quarré en Haanstra is het verbinden van verschillende partijen die iets te maken hebben met kunst, cultuur of erfgoed

met elkaar én met partners in onderwijs, welzijn en sport. “Het zijn allemaal eilandjes, zeker in zo’n uitgestrekt gebied als hier. Maar als je partijen samenbrengt, kunnen er heel mooie dingen ontstaan”, besluit Haanstra. ■

Bijzondere projecten

De afgelopen jaren hebben cultuurcoaches Floor Haanstra en Jacolien Quarré meerdere projecten helpen organiseren in de gemeenten Borger-Odoorn, Veendam, Pekela en Oldambt. Hieronder een greep uit hun repertoire.

75 jaar vrij

In de gemeente Borger-Odoorn is Jacolien Quarré betrokken bij een project rondom 75 jaar bevrijding. De historische vereniging wilde graag iets met basisscholen organiseren en de interne cultuuroördinator van een van de basisscholen zag daar wel iets in. Quarré: “We hebben samen een route door de gemeente ontwikkeld langs plekken waar een bijzondere gebeurtenis heeft plaatsgevonden in de oorlog of bij de bevrijding. Daarnaast wordt er een voorstelling vertoond. De historische vereniging maakt de verhalen over de gebeurtenissen.”

Quarré heeft het contact gelegd met het Hunebedcentrum. Daar is een theaterzaal en wordt de voorstelling vertoond. Ook heeft

ze geholpen met de subsidieaanvraag voor het projectplan. De leerlingen van groepen 7 en 8 van alle scholen in de gemeente doen in 2020 mee aan de route. Ook in Oldambt wordt 75 jaar bevrijding gevierd met het onderwijs. In cultuurhuis De Klinker in Winschoten kunnen de groepen 8 en brugklassen naar de voorstelling ‘VRIJLAND’ waarin ze kennismaken met verschillende veteranen en hun verhalen.

Erfgoed

Cultureel erfgoed is een belangrijke pijler van het cultuuronderwijs in Zuidoost-Groningen en Drenthe. Quarré: “Het is belangrijk dat kinderen weten in wat voor gebied ze leven en wat de geschiedenis ervan is.” Een voorbeeld van een project rondom erfgoed is de Tocht om de Noord. Dat is een wandel-evenement met zesduizend deelnemers dat in september plaatsvond in Veendam. De Tocht om de Noord junior is voor leerlingen van groepen 6, 7 en 8. Ze wandelden vanuit school langs een aantal belangrijke gebouwen, zoals het hoofdkantoor

van AVEBE (een aardappelmeelfabriek), het Veenkoloniaal Museum en Nedmag, dat magnesiumchloride wint. “Op deze locaties krijgen ze informatie over het type industrie en de historie van het gebied. Op deze manier versterk je de binding van de leerlingen met hun leefomgeving. Kinderen kunnen op een speelse manier iets leren over het gebied”, zegt Haanstra.

Opera De Mikado

Leerlingen van basisschool De Poolster in Nieuw-Buinen en opera-ensemble Frizzare uit Roderwolde hebben samen de opera ‘De Mikado’ uitgevoerd. De bedoeling was om dit in het dorps huis te doen, maar uiteindelijk kon de voorstelling in theater Geert Teis in Stadskanaal plaatsvinden. “Een opera en kinderen is niet meteen een logische combinatie. Daarnaast is het verhaal van een opera vaak ingewikkeld. Zeker voor dit gebied, waar lezen niet vanzelfsprekend is. Daarom hebben we een boek ontwikkeld met het verhaal en plaatjes.” Aan de hand van dit boekje werkten de leerlingen aan

taalvaardigheid.

Daarnaast kregen de leerlingen les over Japan, waar het verhaal zich afspeelt, en kregen de kinderen van Frizzare les over opera. In de week voor de uitvoering maakten de leerlingen met hulp van ouders zelf decors en kostuums, en leerden ze schminken. Lokale vakdocenten verzorgden muziek- en dramalessen. De leerlingen van groep 8 kregen les in ondernemerschap en waren verantwoordelijk voor de organisatie van de opera, werkten aan sponsoring, schreven een stukje voor de krant, fotografeerden en filmde, maakten affiches en regelden de kaartverkoop. “Als kers op de taart stelde de gemeente geld beschikbaar om de voorstelling in het theater uit te voeren. Veel kinderen en ouders waren nog nooit in een echt theater geweest. Alles bij elkaar is dit project veel meer geworden dan alleen een operavoorstelling.”